

foreignpolicy.com/2016/09/08/can-uzbekistans-new-leader-balance-china-russia-and-the-u-s/ (last access: March 12, 2017). – Title from the screen.

17. Sullivan C. Tranquility or Turbulence in Tashkent? Uzbekistan in the Post-Karimov Era / C. Sullivan. – Norwegian Institute of International Affairs. – No.43. – November 2016. – 19 p.

18. United States – Uzbekistan Declaration (Fact Sheet) [Electronic Resource]. – Mode of Access: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2002/8736.htm> (last access: March 22, 2017). – Title from the Screen.

19. Uzbekistan: Life After Karimov, More of the Same [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.eurasianet.org/node/80486> (Last access: March 12, 2017). – Title from the Screen.

20. Uzbekistan: Reform or Repeat? Crisis Group Europe and Central Asia Briefing No.84. – International Crisis Group. – Bishkek, Brussels, 6 December 2016. – 7 p.

References

1. Vystuplenie prem'er-ministra Respubliki Uzbekistan Shavkata Miromonovicha Mirzijojeva na sovmestnom zasedanii Zakonodatel'noj palaty i Senata Olij Mazhlisa [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <https://www.gov.uz/ru/news/view/7247> (prosmotreno 13 marta 2017 g.). – Nazvanie s jekrana.

2. Dogovor mezhdru Rossijskoj Federacii i Respublikoj Uzbekistan o razvitii voenno-tehnicheskogo sotrudnichestva [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://docs.cntd.ru/document/456039044> (prosmotreno 20 marta 2017 g.). – Nazvanie s jekrana.

3. Panfilova V. Tashkent i Dushanbe nachnut' otnosheniya s chistogo lista [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.ng.ru/cis/2016-11-22/6_6865_blanklist.html (prosmotreno 21 marta 2017 g.). – Nazvanie s jekrana.

4. Tadzshikistan i Uzbekistan dogovorilis' vosstanovit' aviasoobshhenie [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.bbc.com/russian/news-38153908> (prosmotreno 20 marta 2017 g.). – Nazvanie s jekrana.

5. Titova A. Kak Kyrgyzstan i Uzbekistan nachali soglasovyvat' granicy [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <https://kloop.kg/blog/2016/11/16/nesoglasovannye-uchastki-kyrgyzsko-uzbekskoj-granitsy-cto-izvestno/> (prosmotreno 21 marta 2017 g.). – Nazvanie s jekrana.

6. Uzbekistan i RF podpisali dogovor o razvitii voenno-tehnicheskogo sotrudnichestva [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <https://www.uzdaily.uz/articles-id-30677.htm> (prosmotreno 21 marta 2017 g.). – Nazvanie s jekrana.

7. Amirhek A. 4 December 2016 Presidential Election and New Foreign Policy of Uzbekistan / A. Amirhek. – Eurasian Research Institute, Kazakhstan. – Akhmet Yassawi University. – 2 p.

8. Cheng-Hin Lim A. Uzbekistan's New Leadership and Relations With China [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://ipreview.com/index.php/Home/Blog/single/id/248.html> (last access: March 22, 2017). – Title from the Screen.

9. Durso J. Uzbekistan, an Opportunity for U.S. Engagement in Central Asia [Electronic Resource]. – Mode of Access: http://www.realcleardefense.com/articles/2016/10/05/uzbekistan_an_opportunity_for_the_us_in_central_asia_110163.html (last access: March 22, 2017). – Title from the Screen.

10. Grajewski N. Uzbekistan after Karimov: More Continuity Than Change [Electronic Resource]. – Mode of Access: <https://nationsandstates.com/2016/09/24/uzbekistan-after-karimov-more-continuity-than-change/> (last access: March 19, 2017). – Title from the Screen.

11. Nur Ogutcu O. China's Increasing Interest in Uzbekistan / O. Nur Ogutcu. – Center for Eurasian Studies. – AVIM, 2017. – 4 p.

12. O'Grady B. After Karimov / B. O'Grady. – September 12, 2016. – Advisor Perspectives. – 7 p.

13. Ramani S. Are Uzbekistan's Ties With China Headed for a Change? [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.rferl.org/a/qishloq-ovozi-uzbekistan-china-relations-change-karimov-death/27982369.html> (last access: March 12, 2017). – Title from the Screen.

14. Rodriguez Lopez A. The Road Ahead: What the Death of Islam Karimov Means for Uzbekistan and Central Asia [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://hir.harvard.edu/road-ahead-death-islam-karimov-means-uzbekistan-central-asia/> (last access: March 12, 2017). – Title from the Screen.

15. Singh N. Uzbekistan After Islam Karimov [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.vifindia.org/article/2016/>

october/27/uzbekistan-after-islam-karimov (last access: March 12, 2017). – Title from the Screen.

16. Standish R. Can Uzbekistan's New Leader Balance China, Russia and the U.S.? [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://foreignpolicy.com/2016/09/08/can-uzbekistans-new-leader-balance-china-russia-and-the-u-s/> (last access: March 12, 2017). – Title from the screen.

17. Sullivan C. Tranquility or Turbulence in Tashkent? Uzbekistan in the Post-Karimov Era / C. Sullivan. – Norwegian Institute of International Affairs. – No.43. – November 2016. – 19 p.

18. United States – Uzbekistan Declaration (Fact Sheet) [Electronic Resource]. – Mode of Access: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2002/8736.htm> (last access: March 22, 2017). – Title from the Screen.

19. Uzbekistan: Life After Karimov, More of the Same [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.eurasianet.org/node/80486> (Last access: March 12, 2017). – Title from the Screen.

20. Uzbekistan: Reform or Repeat? Crisis Group Europe and Central Asia Briefing No.84. – International Crisis Group. – Bishkek, Brussels, 6 December 2016. – 7 p.

Mingazutdinova G. I., PhD (history), historian of the research department (history school) of Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), Darthzpepsh@i.ua

Foreign policy of the post-Karimov Uzbekistan

The article investigates fundamental issues of Uzbekistan's foreign policy after the new president, Shavkat Mirziyoyev, entered the office. In particular, it touches upon the regional and global levels of the foreign policy of Uzbekistan, so does it examine the security policy. Despite the speculations that the new head of state might reconsider the basis of Uzbek foreign and security policy, Uzbekistan is likely to maintain neutrality when it comes to any kind of steady alliances (CSTO, EurAsEC etc.). As for the relations with the three external superpowers in Central Asia – the USA, China and Russia, China is the most profitable partner for Uzbekistan, given its insensible position toward the necessity of democratic reforms in Central Asia and its significant economic potential that offers Central Asia and Uzbekistan particularly fruitful collaboration. The regional relations of Mirziyoyev's Uzbekistan with its neighbors are likely to undergo the «reset» on the frozen conflicts and on the issues considered problematic under Karimov's presidency. It is concluded that regardless of how deep might Mirziyoyev derive Karimov's policy, the geopolitical and economic importance of Uzbekistan for Central Asia and for the globe will remain uniform.

Keywords: Shavkat Mirziyoyev, Islam Karimov, Uzbekistan, foreign policy, security policy.

* * *

УДК 930.1:94(477)(09) Міяковський

Сидорова О.,
здобувач кафедри архівознавства та спеціальних
галузей історичної науки, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
e.sydorova@gmail.com

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ВОЛОДИМИРА МІЯКОВСЬКОГО (1888–1972)

Розглянуто дослідження історії української культури у творчій спадщині відомого історика та літературознавця Володимира Міяковського. Проаналізовано праці вченого, які присвячені висвітленню культурних процесів в Україні кінця XIX століття, коли посилюється тиск царської цензури після прийняття Емського указу 1876 р., її відродженню у період національно-визвольних змагань 1917–1920 рр., літературознавчим процесам 1920-х рр., які В. Міяковський визначав як добу «розквіту і надії», а також репресіям доби радянської влади, яку він назвав «великою катастрофою» та еміграційного періоду. Розкрито внесок вченого у дослідження життєвого та творчого шляху відомих літераторів, значне місце в яких відводиться епістоляріям та мемуарам як важливому джерелу біографічних та історико-культурних досліджень.

Ключові слова: історія України, українська культура, В. Міяковський, історіографія, літературознавство.

Архівний діяч, історіограф, літературознавець, дослідник джерел, бібліографічних, біографічних фактів і текстологічних матеріалів Володимир Варламович Міяковський, в своїх різноманітних наукових пошуках не міг оминати дослідження історії української культури. Серед понад ста українознавчих праць В. Міяковського, значну частину складають дослідження з історії

української літератури, у яких розкривається доробок поетів і письменників XIX і XX ст. та аналізуються їхні твори. Дослідник не обійшов увагою й досягнення українських учених, композиторів і художників, які прославили національну науку і культуру. Проте В. Міяковський не тільки аналізував творчість окремих українських літераторів, учених і митців, а у низці своїх праць дослідив процеси та події, що мали істотний вплив на розвиток української культури.

Основними джерелами при дослідженні даного питання є праці Володимира Міяковського, присвячені вивченню історії української культури кінця XIX ст. – другої половини XX ст., рецензії на праці відомих науковців, мемуарна та епістолярна спадщина представників української культури, яку ретельно збирав на протязі всього свого життя В. Міяковський.

Важливу інформацію містить стаття Л. Залеської–Онишкевич, у якій була здійснена спроба систематизації праць ученого за тематичною ознакою. За підрахунками авторки, переважна більшість праць В. Міяковського була присвячена вивченню проблем історії та літератури XIX ст., серед яких близько 130 публікацій – окремим поставам чи літературним творам [1, с. 528].

Окреме місце в історіографії дослідження поставленої проблеми посідає праця С. Білокона, присвячена життю та діяльності В. Міяковського, у якій на підставі архівних та опублікованих джерел було здійснено одну з перших спроб визначення внеску вченого у розвиток українського літературознавства [2].

Окремих аспектів вказаної теми торкалися М. Антонович [3, с. 116–119], О. Федорук [4], Р. Подкур [5], однак їх публікації лише побіжно характеризували роль ученого у її вивченні. У свою чергу шевченкознавчі дослідження В. Міяковського були докладно проаналізовані в одній з наших попередніх публікацій [6], тому вони не стали предметом спеціальної уваги у даній статті.

Проте досі не існує наукового дослідження, яке б містило комплексний аналіз спадщини Володимира Міяковського, присвяченої історії української культури та літератури, що актуалізує постановку проблеми у рамках даної публікації.

На нашу думку, аналіз внеску В. Міяковського у вивчення літературних процесів та розвиток українського письменства XIX ст. слід розпочати з праць, присвячених характеристичці Емського указу 1876 р. Центральне місце серед них посідає стаття «Ювілей цензурного акту 1876 р.», що була опублікована на сторінках часопису «Бібліологічні вісті» і розкривала передумови його прийняття, сутність та катастрофічні наслідки для української культури [7]. Приводом для прийняття «высочайшего повеления», як зазначав історик, стала доповідна записка помічника попечителя Київського навчального округу, голови Київської археографічної комісії М. Юзефовича, у якій вкрай негативно оцінювалися зусилля української інтелігенції, спрямовані на розвиток національної культури і науки [8, с. 1823–1824]. Оцінюючи наслідки Емського указу, В. Міяковський правомірно підкреслював, що «цензурний терор» був спрямований на «вимирання» всього українського [1, с. 528].

Причому під час Першої світової війни «за українською руїною – настала руїна галицька», де

на західноукраїнських землях, зайнятих Росією, були заборонені діяльність «Просвіти» та Наукового товариства імені Шевченка, закриті книгарня НТШ й українські наукові та періодичні видання, зокрема часописи «Рада», «Діло», щотижневики «Маяк», «Світло», «Літературно–науковий вісник», масово проводилися арешти і заслання української інтелігенції. Вчений констатував, що тоді «удари проти українства, проти химерної можливості якогось сепаратизму падали цілком на культурну справу, бо в ній полягав осередок національного життя» [9, с. 66].

Велику увагу В. Міяковський приділив висвітленню культурних процесів в Україні під час національно-визвольних змагань 1917–1920 рр. У «Літературно–науковому віснику» вчений опублікував статтю «Культурні здобутки» (1919), у якій розглядав відновлення національного культурного життя у контексті становлення української державності. У статті зазначалося, що відродження національної освіти, науки і культури розпочалося лише з розбудовою Української держави. Головними досягненнями у культурній сфері, на думку В. Міяковського, стали заснування Української академії наук (далі – УАН) і Національної бібліотеки [9, с. 69]. Вчений наголосив, що створення Української академії наук у країні, де ще донедавна не визнавалася рідна мова, мало важливе національне і державне значення й давало можливість українському народу нарівні з іншими народами брати участь у вирішенні нагальних завдань людства [9, с. 72]. В. Міяковський неодноразово торкався питань діяльності УАН, підкреслюючи її великий внесок у розвиток національної науки і культури, називаючи її «бастіоном українства» [10, с. 427]. В статті В. Міяковський відобразив й перші кроки творення національної книгозбірні та розкрив концепцію її розбудови як бібліотеки європейського рівня. Зокрема, він писав: «Під час державного будівництва утворенню Національної бібліотеки надавали особливе державне значення. Малося на меті, в рівень з культурними європейськими державами, закласти велику книгозбірню всесвітнього типу, яка б гуртувала в собі все, що витворено людською думкою та знанням по всіх науках, і яка б давала спомогу познайомитися в як найповнішій мірі з світовою літературою на всіх мовах» [9, с. 72]. Учений був переконаний, що новоутворена Національна бібліотека невдовзі перетвориться на потужний центр культурного і наукового життя в Україні.

Українська революція сприяла активізації національного літературно–мистецького життя. Відроджувалися українські видання, які масовими тиражами друкували навчальну, художню та наукову літературу українською мовою, засновувалися нові часописи, утворювалися літературні та мистецькі об'єднання. У часи революційних перетворень В. Міяковський активно співпрацював з критично–бібліографічним часописом «Книгарь», що публікував статті, рецензії та повідомлення про діяльність і плани видавництва, нові книжки та бібліотечні справи. На шпальтах цього журналу вчений надрукував низку рецензій на тогочасні видання. Зокрема, у 1919 р. побачила світ його рецензія на літературно–мистецький тижневик «Мистецтво», що виходив у Києві за спільною редакцією Г. Михайличенка та М. Семенка як видання Української секції

Всеукраїнського літературного комітету. Критично оцінивши курс часопису на утвердження, так званого, «пролетарського» мистецтва на протигагу «загально-людському, світовому» мистецтву, В. Міяковський все ж підтримав ідею випуску фахового мистецтвознавчого журналу в Україні [11, с. 1720].

У 1918 р. у «Літературно-науковому віснику» В. Міяковський опублікував рецензію на книгу українського державного діяча та літературного критика С. Петлюри «Незабутні. Літературно-критичні мініатюри», до якої увійшли есеї публіциста про видатних представників української культури: Т. Шевченка, І. Карпенко-Карого, І. Франка, М. Коцюбинського і К. Михальчука. На думку В. Міяковського, автору збірки вдалося зацікавити читача власними враженнями від діяльності та творчості непересічних українських митців [12].

Крім того, В. Міяковський уважно стежив за публікаціями з української проблематики в російських часописах. Ознайомлення зі змістом журналів «Былое», «Голос минувшего» і «Русская старина» дало йому підстави зробити висновок про те, що за період Української революції кількість статей на українську тематику у них помітно зменшилася. А ті з них, що висвітлювали українські національно-визвольні змагання, оцінювали політичні та культурні перетворення в Українській державі, як правило, негативно. Ворожу позицію російської інтелігенції автор пояснював несприйняттям того, що українці «муслили взяти свою справу в свої власні руки» [13, с. 201].

У 1920-х рр. В. Міяковський активно співробітничав у журналі «Бібліологічні вісті», який видавав Український науковий інститут книгознавства (УНІК) за редакцією Ю. Меженка [14, с. 368–388]. Як зазначав В. Міяковський, за час свого видання (1923–1930) він перетворилися на «прекрасно редагований фаховий журнал, до співробітництва в якому притягнуто було найвидатніші наукові сили в галузі книгознавства», вчений також опублікував статті з проблем історії цензури та історії української журналістики [15].

Другу половину 1920-х рр. В. Міяковський визначав як добу «розквіту і надій» в усіх сферах національного культурного життя, період, коли «українська культура йшла до якоїсь вищої мети» [16, с. 4]. Зокрема, тоді в літературі діяли «неокласики», творчість яких високо оцінювалася вченим, а в УАН «величезну роботу» розгорнув історик М. Грушевський. Ознакою багатогранного духовного життя стала діяльність численних наукових товариств, у тому числі й Українського бібліологічного товариства, що було, як наголошував В. Міяковський, витвором видатних українських митців і науковців: М. Макаренка, В. Касіяна, А. Середи, С. Маслова, Ю. Меженка, Я. Штенка та ін. [16, с. 4].

Розглядаючи вже в еміграційний період своєї творчості літературно-мистецьке життя в Україні за часів радянської влади, В. Міяковський окреслив дві проблеми, які, на його погляд, у радянську добу визначали напрями боротьби за українську культуру: перша – це співвідношення національного та інтернаціонального в літературі й мистецтві; друга – співвідношення двох культур, української та російської. «Справжній» українській культурі, як

наголошував учений, були притаманні «національний характер і орієнтація на Європу» [10, с. 401]. Спроба витворення пролетарської культури, яку здійснювали апологети комуністичного режиму, на переконання В. Міяковського, виявилася невдалою і тільки засвідчила, що ніякої окремої пролетарської культури не існувало. Метод соціалістичного реалізму в літературі та мистецтві, що культивувався радянською владою під час соціалістичної розбудови, як зазначав учений, «закривав очі на всі темні боки цього будівництва», а «сучасний Гоголь, який гостро і різко поставив би питання про болячки нового часу», як з гіркотою зауважував В. Міяковський, був би «засуджений на позбавлення всіх людських прав і на перевиховання в іншому дусі на советській каторзі» [10, с. 401].

Питання переслідування українських літераторів з боку радянської влади В. Міяковський торкнувся у статті «Лебединий спів (епізод з підсоветського літературного життя)», у якій висвітлив драматичну долю поета-неокласика М. Драй-Хмари, що зазнав нищівної критики після публікації свого сонету «Лебеді», а згодом був арештований і засланий на Колиму, де і загинув. Репресій або гонінь зазнали й інші представники «п'ятірного грона неокласиків» – М. Зеров, П. Филипович, О. Бургардт (Юрій Клен) і М. Рильський, для яких сонет М. Драй-Хмари також став «лебединим співом», адже час, коли можна було вільно висловлювати свої думки і почуття, залишився у минулому. В статті засуджувався комуністичний тоталітарний режим, що нищив найкращих українських поетів у «розквіті сил і таланту» [10, с. 415].

Про трагічну долю митця в радянській Україні йдеться у статті В. Міяковського «Юхим Михайлів – нездоланий митець», що була присвячена репресованому у 1935 р. українському художнику-символісту, поету і мистецтвознавцю Ю. Михайліву, творчість якого, як зазначав учений, була «кричущим запереченням «соціалістичного реалізму», що залізною рукою комуністичної партії насаджувалася у всіх ділянках мистецтва» [17, с. 15]. До висвітлення діяльності та творчості Ю. Михайліва науковець повертався й в інших своїх працях та спогадах [18; 19; 20], адже вважав своїм обов'язком писати про «заслужених перед Україною її талановитих синів», імена яких за радянської доби намагався викреслити з народної пам'яті [17, с. 15].

У розвідці «Як зруйновано Золотоверхового Михайла в Києві» В. Міяковський відобразив жертвну боротьбу вчених-мистецтвознавців М. Макаренка і Д. Айналова за збереження всесвітньо відомої пам'ятки давнього мистецтва та викрив сталінських урядовців і чиновників, які були винні у знесенні Свято-Михайлівського Золотоверхого собору. У статті зроблено висновок, що радянська доба призвела до «повного занепаду справи збереження пам'яток давнього українського мистецтва» [21, с. 83].

Стан української культури за тоталітарного режиму В. Міяковський порівнював з «великою катастрофою», під час якої з УАН були «вирвані найкращі сили», а «чудесні» національні наукові та культурні установи, що так плідно працювали у 1920-х рр., «потоптані й знівечені», зокрема, припинили свою діяльність УНІК та Українське бібліологічне товариство, перестав виходити часопис «Бібліологічні вісті» тощо [16, с. 5]. І лише

після Другої світової війни, перебуваючи в еміграції, за «нових європейських умов», українська творча та наукова інтелігенція спромоглася відтворити Українську вільну академію наук, організувати наукові та культурні товариства, заснувати українські бібліотеки, музеї, архіви й часописи, що діяли у найкращих національних академічних і культурних традиціях. Діяльність українських наукових та культурних інституцій за кордоном В. Міяковський відобразив у низці своїх працях «Вільна українська преса в 1945 р.», «Українська Вільна Академія Наук (1945–1947)», «Музей–архів УВАН і церковний відділ його», «Музей–архів імені Д. Антоновича Української Вільної Академії Наук».

Ще однією частиною літературознавчих пошуків В. Міяковського були праці про життєвий та творчий шлях окремих діячів української культури. У 1919 р. у газеті «Слово» побачили світ розвідки В. Міяковського про українського ученого–філолога О. Огоновського [22] та українського письменника і етнографа О. Стороженка [23]. За п'єсою О. Стороженка про легендарного козацького отамана Тараса Гаркушу український драматург М. Старицький написав лібрето для першої опери М. Лисенка «Гаркуша», на що В. Міяковський звернув увагу у своїй розвідці «Невідомі твори М. В. Лисенка (За ненадрукованими матеріалами)» [24].

В. Міяковський був автором низки рецензій на видання творів українських письменників XIX ст. та на дослідження, у яких розглядалася творчість літераторів XIX ст. Рецензуючи збірник творів О. Кониського, що вийшов у Полтаві в 1918 р., учений визнав важливим завданням перевидання творів письменника, оскільки велика частина його літературної спадщини залишалася маловідомою українському читачу [25]. Цікавила В. Міяковського й непересічна постать українського письменника, літературознавця, публіциста, історика, фольклориста, дослідника творчості Марка Вовчка та редактора першого повного видання «Кобзаря» (1907) в Росії В. Доманицького. У журналі «Наше минуле» вчений опублікував лист В. Доманицького до М. Требінської, який був написаний літератором у французькому Аркашоні 15 квітня 1910 р., тобто за декілька місяців до його передчасної смерті. Цей лист В. Міяковський виявив серед архівних документів Київського губернського жандармського управління. Із супровідної до публікації розвідки, де він прокоментував вищезгаданий лист, а також навів цитати з листів В. Доманицького до критика й літературознавця Ф. Матушевського, читач дізнавався про трагічну долю українського вченого–емігранта, який, вже будучи смертельно хворим, мріяв «побачити рідну землю й дорогих людей», та його видавничі плани, адже й прикутий до ліжка науковець готував до друку «Історію України–Русі» Миколи Аркаса та третє видання «Кобзаря» Т. Шевченка [26].

Взагалі епістолярну спадщину будь–якого письменника В. Міяковський розглядав як джерело, що містило ключ до пізнання його творчої лабораторії й давало змогу з'ясувати умови та «атмосферу, у якій працював митець» [27]. Для дослідника творчості письменника його листи, на думку вченого, були цікавішими від інших джерел, наприклад, такого як щоденник літератора, оскільки у листуванні зі своїми колегами, друзями, видавцями і рідними, тобто рідними, але

близькими людьми, митець, як правило, відверто й всебічно обговорював свої творчі ідеї та плани.

У 1919 р. побачили світ дослідження В. Міяковського, присвячені огляду опублікованої епістолярної спадщини М. Коцюбинського. Дослідивши епістолярій літератора, В. Міяковський побачив М. Коцюбинського «надзвичайно скромним письменником» і «справжнім митцем», який не «почував своєї мистецької сили» і, як творець, постійно був «незадоволений собою», ретельно опрацьовував і протягом тривалого часу переробляв свої оповідання [27, с. 1445–1447].

Низку своїх праць В. Міяковський присвятив аналізу діяльності та творчості українських поетів, зокрема, Лесі Українки та Миколи Зерова. На науковому засіданні з нагоди 30–річчя від дня смерті видатної української письменниці, що відбулося у київському Будинку вчених у вересні 1943 р., учений виступив з доповіддю «Сонет у Лесі Українки», яку в 1945 р. у Аугсбурзі опублікував часопис «Світання» під назвою «Сонет у Лесі Українки (Пам'яті Миколи Зерова)». У дослідженні В. Міяковський підкреслив, що всі сонети Лесі Українки написані у класичній для сонету формі, та наголосив, що вона разом з І. Франком була «піонером щодо запровадження західноєвропейських поетичних форм» в «практику української поезії» [28, с. 23]. До творчості славетної української поетеси та членів її родини, які залишили помітний слід в українській культурі, вчений звертався і в інших своїх працях [29; 30; 10, с. 372–377].

Про М. Зерова В. Міяковський підготував розвідку «Сонетний пір (з приводу появи «Сонетарія» М. Зерова)». З неї дізнаємося, що сонет, як поетичну форму, та історію сонету В. Міяковський почав досліджувати, перебуваючи ще у засланні в Карелії. Він «ретельно колекціонував сонети всіма мовами з усіх книжок, які траплялися під руку», що «прикрашало» його таборове життя. Про захоплення В. Міяковського сонетами та його колекцію дізнався М. Зеров, який, зустрівшись з вченим, запропонував влаштувати «Сонетний пір», де мали б пролунали сонети поета та найкращі твори з колекції В. Міяковського. Однак невдовзі М. Зерова було заарештовано, але його сонети збереглися й у 1948 р. були видані за кордоном. Ознайомившись зі збіркою віршів М. Зерова, В. Міяковський охарактеризував поета як «тонкого чудесного майстра» сонету, поетичний голос якого «бринить» мов «струна під смичком віртуоза» [10, с. 430–432].

М. Зеров був лідером групи українських поетів–неокласиків, кожен з яких, як зазначав В. Міяковський, «віддав свою данину» сонету як «викінченій» поетичній формі. Так, багато «прекрасних довершених канонічних сонетів» створив О. Бургардт (Юрій Клен) [10, с. 421–422], набуток якого вчений проаналізував у своїх працях «Літературно–наукова спадщина Юрія Клена» та «Юрій Клен», наголосивши, що творча особистість Юрія Клена–Освальда Бургардта поєднувала в собі «глибокого науковця дослідника, прекрасного знавця європейських літератур, надзвичайного майстра поетичної форми і талановитого оповідача–новеліста» [10, с. 418]. Творчість ще одного представника групи «неокласиків», поета, перекладача і літературознавця М. Драй–Хмари В. Міяковський дослідив у статті «Золоті зернятка (Пам'яті М. Драй–Хмари)». Ця праця вийшла друком в 1943 р. у журналі «Наші дні», а поруч зі статтю вчений

опублікував вірш М. Драй-Хмари «Маленькій Оксані», характерний для творчої вдачі поета.

Перебуваючи у середовищі творчої інтелігенції, яка згуртувалася навколо журналу «Наші дні», В. Міяковський розпочав збирати матеріал для «Провідника по новій українській літературі» [31, с. 103]. Під час роботи над бібліографічним довідником до вченого потрапили рукописна збірка віршів чернігівського поета Аркадія Казки «Lamentabile» («Сумливе») та низка листів останнього до В. Модзалевського 1917–1918 рр., що розкривали постать А. Казки як «першого неокласика української літератури» [31, с. 104]. Аналізу його творчості літературознавець присвятив статтю «Біля джерел неокласики», яку у 1944 р. опублікувала берлінська газета «Українська дійсність». Цю розвідку, що не була включена до бібліографії В. Міяковського, у 2005 р. передрукував «Сіверянський літопис» [31]. У дослідженні вчений пожалкував, що підготовлена А. Казкою у 1919 р. збірка поезій «Перший вінок» не побачила світ. Поету так і не судилося в повній мірі реалізувати свій непересічний талант, у вересні 1929 р. він був заарештований у справі СВУ і, не витримавши тортур, загинув у в'язниці.

Зазначимо, що В. Міяковський надавав велике значення мемуарам, як важливому джерелу біографічних та історико-культурних досліджень. Очолоючи українські архівні установи, вчений мріяв організувати видання серії «Бібліотека українських мемуарів» і постійно спонукав до написання спогадів своїх сучасників. Наприкінці 1940-х рр. осередок української культури й освіти у Вінніпезі видав «Спогади» видатного українського диригента та композитора О. Кошиця. Публікація стала приводом для написання В. Міяковським статті «Спогади Олександра Кошиця», де вчений охарактеризував видані мемуари як «надзвичайну книгу», що розкривала постать «великого музики» та його любов до України й українського народу, яким були присвячені життя та творчість генія [10, с. 449–455].

Спогади ж самого В. Міяковського стали підґрунтям для багатьох його праць про українських літераторів (М. Зерова, О. Бургардта (Юрія Клена), В. Петрова, О. Косач–Кривенюк та ін.), митців (Ю. Михайліва) та вчених (Д. Антоновича, Д. Дорошенка, П. Зайцева, В. Дорошенка та ін.). Історик Л. Винар у своїй рецензії на збірник праць В. Міяковського «Недруковане і забуте», у якому була опублікована низка мемуарів вченого про українських діячів, зазначив, що його спогади про П. Зайцева, Д. Дорошенка, О. Косач–Кривенюк «дають цікавий матеріал» до висвітлення їхнього життя й оточення [10, с. 187].

Якщо розглянути дослідження В. Міяковського про видатних українських учених, а він був автором розвідок про наукову діяльність Д. Антоновича, Л. Білецького, М. Грушевського, В. Дорошенка, Д. Дорошенка, В. Доманицького, П. Зайцева, М. Новицького, О. Огоновського та ін., то ці праці не тільки розкривають особистий внесок науковців у розвиток національної науки і культури, а й дають можливість прослідкувати окремі тенденції розвитку наукового та культурного життя українців середини XIX – середини XX ст. як на терені України, так і поза її межами [10, с. 202–224; 32, с. 34–36; 33].

Сам В. Міяковський ретельно досліджував епістоларну спадщину видатних діячів української науки

та культури як важливе джерело для відображення їхнього життєвого та творчого шляху. В останні роки свого життя вчений готував до друку листи видатного українського літературознавця, академіка ВУАН С. Єфремова до мецената української культури, видавця й публіциста Є. Чикаленка, що відклалися в Музеї-архіві ім. Дмитра Антоновича УВАН. Ця праця побачила світ вже після смерті науковця на шпальтах часопису «Український історик».

Таким чином, проблеми української культури знайшли відображення у багатогранній палітрі історичних та літературознавчих праць ученого, що фокусують увагу на подіях, процесах, творах і діячах XIX ст. (творчість Т. Шевченка, П. Куліша, прийняття Емського указу) та першої половини XX ст. (перетворення періоду Української революції 1917–1921 рр., літературні процеси 1920-х рр., репресії радянського тоталітарного режиму, особливості еміграційного середовища української творчої інтелігенції тощо).

Досить цінним є те, що кожному періоду В. Міяковський дає свою характеристику та оцінку. Судячи з цього, можна сказати, що В. Міяковський цікавився дуже широким пластом історії культури, на основі робіт митців тогочасної доби, їх листування та мемуарів зміг зробити аналіз не тільки їхньої творчості, а й дати оцінку кожному періоду окремо.

Отже, у працях В. Міяковського з історії української культури знайшли відображення як загальні процеси розвитку національного культурного та наукового життя, що відбувалися в Україні та поза її межами протягом XIX – середини XX ст., так і творчі досягнення окремих видатних представників української літератури, науки і мистецтва цього періоду. Події культурного та наукового життя в Україні В. Міяковський розглядав через призму національного відродження, високо оцінюючи перетворення в культурній сфері, що відбулися під час розбудови Української держави, й засуджуючи тоталітаризм радянського періоду, коли в літературі та мистецтві панував метод соціалістичного реалізму, а талановиті українські письменники, вчені та діячі культури або піддавалися репресіям, або змушені були залишити Україну. Творчість багатьох із них привернула увагу В. Міяковського, який у своїх дослідженнях намагався висвітлити їхній внесок не тільки в національну, а й світову науку та культуру.

Список використаних джерел

1. Залеська–Онишкевич Л. Володимир Міяковський (1888–1972) / Л. Залеська–Онишкевич // 125 років Київської української академічної традиції 1861–1986: збірник / ред. М. Антонович. – Нью-Йорк: УВАН, 1993. – С.517–539.
2. Білокін С. І. Володимир Міяковський 1888–1972 / С. І. Білокін // Вісті Української вільної академії наук (Нью-Йорк). – 2000. – №2. – С.201–267.
3. Антонович М. Володимир Міяковський / М. Антонович // Український історик. – 1969. – №1–3. – С.95–101
4. Федорук О. Міяковський Володимир Варлаамович / Олесь Федорук // Шевченківська енциклопедія в 6 томах. – К., 2013. – Т.4. – С.265–269.
5. Подкур Р. Ю. Володимир Варлаамович Маяковський як історик, краєзнавець, організатор архівної справи в Україні (маловідомі сторінки життя та діяльності) / Р. Ю. Подкур // Проблеми історії та методології історичної науки. Харківський історіографічний збірник. – Харків: Бізнес Інформ, 1998. – Вип.3. – С.147–151.
6. Сидорова О. Шевченкознавчі студії Володимира Міяковського / О. Сидорова // Наукові праці історичного факультету

Запорізького національного університету. – Запоріжжя, 2016. – №45. – Т.2. – С.332–336.

7. Міяковський В. Ювілей цензурного акту 1876 року / В. Міяковський // Бібліологічні вісті. – 1926. – №3. – С.62–73.

8. Міяковський В. З історії української книжки. I. Цензурні умови / В. Міяковський // Книгар. – 1919. – №27 (листопад). – Колонки 1819–1828.

9. Міяковський В. Культурні здобутки / В. Міяковський // Літературно-науковий вісник. – 1919. – №4–6. – С.66–75.

10. Міяковський В. Ненадруковане й забуте. Громадські рухи дев'ятнадцятого сторіччя. Новітня українська література / В. Міяковський; [ред. М. Антонович]. – Нью-Йорк: УВАН в США, 1984. – 509 с.

11. Міяковський В. Рец.: «Мистецтво» / В. Міяковський // Книгар. – 1919. – №25–26 (вересень–жовтень). – Колонки 1714–1720.

12. В. М. [Міяковський В.] Рец.: С. Петлюра. Незабутні. Літературно-критичні мініатюри / В. Міяковський // Літературно-науковий вісник. – 1918. – №10–11. – С.251–252.

13. Міяковський В. По російських історичних журналах 1918 р. / В. Міяковський // Наше минуле. – 1919. – №1–2. – С.200–204.

14. Ковальчук Г. І. Український науковий інститут книгознавства (1922–1936) / Г. І. Ковальчук; Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського; ВД «Академперіодика». – Київ: Академперіодика, 2015. – 688 с.

15. Міяковський В. До історії журналістики на Україні (Проект першого часопису Київська газета 1883 р.) / В. Міяковський // Бібліологічні вісті. – 1923. – №1. – С.13–26.

16. Порський В. [Міяковський В.] Бібліологічні Вісті / В. Міяковський // Українські бібліологічні вісті. – 1948. – №1. – С.4–5.

17. Світлицький В. [Міяковський В.] Юхим Михайлів – нездоланий мистець / В. Міяковський // Нові дні. – 1951. – №19. – С.15–19.

18. Міяковський В. Поезія і музика фарб (творчість митця-символіста Юхима Михайлова) / В. Міяковський // Наші дні. – 1944. – №1. – С.1–3.

19. В. С–кий [Міяковський В.] Мистець і його пастелі, із спогадів про Юхима Михайлова / В. Міяковський // Свобода. – 1952. – №31. – С.3.

20. Світлицький В. [Міяковський В.] Юхим Михайлів / В. Міяковський // Українська літературна газета. – 1955. – №6. – С.5.

21. Міяковський В. Як зруйновано Золотоверхового Михайла в Києві / В. Міяковський // Сучасність. – 1985. – №7–8. – С.81–90.

22. Міяковський В. Д–р Омелян Огоновський / В. Міяковський // Слово. – 1919. – 19 жовтня – №29. – С.1.

23. Міяковський В. О. П. Стороженко / В. Міяковський // Слово. – 1919. – 29 листопада – №51. – С.1.

24. Міяковський В. Невідомі твори М. В. Лисенка (За ненадрукованими матеріалами) / В. Міяковський // Червоний шлях. – 1923. – №2. – С.220–225.

25. В. М–ий. [Міяковський В.] Рец.: О. Я. Кониський–Перебендя. Твори. Ч.1. З передмовою В. Чередниченко. «Просвітянська книгозбірня», №3. Полтава, 1918 р. / В. Міяковський // Літературно-науковий вісник. – 1919. – №1. – С.126.

26. В. М. [Міяковський В.] Лист В. Доманицького. (З останніх місяців його життя) / В. Міяковський // Наше минуле. – 1919. – №1–2. – С.153–156.

27. Міяковський В. М. Коцюбинський в його листах / В. Міяковський // Книгар. – 1919. – №22 (червень). – Колонки 1441–1442.

28. Порський В. [Міяковський В.] Сонет у Лесі Українці (Пам'яті Миколи Зерова) / В. Міяковський // Світання. – 1945. – №3. – С.15–23.

29. Міяковський В. Рец.: Леся Українка. Стародавня історія східних народів. Українське видавництво в Катеринославі, 35. 1918 р. / В. Міяковський // Літературно-науковий вісник. – 1919. – №1. – С.126–127.

30. Порський В. [Міяковський В.] Сестра Лесі Українки / В. Міяковський // Заграва. – 1946. – №3. – С.57–61.

31. Міяковський В. Біля джерел неокласики / В. Міяковський // Сіверянський літопис. – 2005. – №6. – С.102–105.

32. Міяковський В. Дмитро Антонович / В. Міяковський. – Вінніпег: УВАН, 1967. – 48 с.

33. Міяковський В. Володимир Вікторович Дорошенко 1879–1963 / В. Міяковський // Український історик. – Нью-Йорк–Мюнхен, 1969. – №1–3 (21–23). – С.47–55; №4 (24). – С.30–37.

References

1. Zales'ka-Onyshkevych L. Volodymyr Mijakovs'kyj (1888–1972) / L. Zales'ka-Onyshkevych // 125 rokov Kyi'vs'koi' ukrai'ns'koi' akademichnoi' tradyicii' 1861–1986: zbirnyk / red. M. Antonovych. – N'ju-Jork: UVAN, 1993. – S.517–539.

2. Bilokin' S. I. Volodymyr Mijakovs'kyj 1888–1972 / S. I. Bilokin' // Visti Ukrai'ns'koi' vil'noi' akademii' nauk (N'ju-Jork). – 2000. – №2. – S.201–267.

3. Antonovych M. Volodymyr Mijakovs'kyj / M. Antonovych // Ukrai'ns'kyj istoryk. – 1969. – №1–3. – S.95–101

4. Fedoruk O. Mijakovs'kyj Volodymyr Varlaamovych / Oles' Fedoruk // Shevchenkivs'ka encyklopedija v 6 tomah. – K., 2013. – T.4. – S.265–269.

5. Podkur R. Ju. Volodymyr Varlamovych Majakovs'kyj jak istoryk, krajeznavec', organizator arhivnoi' spravy v Ukrai'ni (malovidomi storinky zhyttja ta dijalnosti) / R. Ju. Podkur // Problemy istorii' ta metodologii' istorychnoi' nauky. Harkivs'kyj istoriografichnyj zbirnyk. – Harkiv: Biznes Inform, 1998. – Vyp.3. – S.147–151.

6. Sydorova O. Shevchenkoznavchi studii' Volodymyra Mijakovs'kogo / O. Sydorova // Naukovi pracj istorychnogo fakul'tetu Zaporiz'kogo nacional'nogo universytetu. – Zaporizhzhja, 2016. – №45. – Т.2. – С.332–336.

7. Mijakovs'kyj V. Juvilej cenzurnogo aktu 1876 roku / V. Mijakovs'kyj // Bibliologichni visti. – 1926. – №3. – С.62–73.

8. Mijakovs'kyj V. Z istorii' ukrai'ns'koi' knyzhky. I. Cenzurni umovy / V. Mijakovs'kyj // Knygar. – 1919. – №27 (lystopad). – Kolonky 1819–1828.

9. Mijakovs'kyj V. Kul'turni zdobutky / V. Mijakovs'kyj // Literaturno-naukovyj visnyk. – 1919. – №4–6. – С.66–75.

10. Mijakovs'kyj V. Nenadrukovanе j zabute. Gromads'ki ruhy dev'jattjadcjatogo storichchja. Novitnja ukrai'ns'ka literatura / V. Mijakovs'kyj; [red. M. Antonovych]. – N'ju-Jork: UVAN v SSHA, 1984. – 509 s.

11. Mijakovs'kyj V. Rec.: «Mystec'vo» / V. Mijakovs'kyj // Knygar'. – 1919. – №25–26 (veresen'-zhovten'). – Kolonky 1714–1720.

12. В. М. [Mijakovs'kyj V.] Rec.: S. Petljura. Nezabutni. Literaturno-krytychni miniatjuri / V. Mijakovs'kyj // Literaturno-naukovyj visnyk. – 1918. – №10–11. – С.251–252.

13. Mijakovs'kyj V. Po rosijs'kyh istorychnyh zhurnalah 1918 r. / V. Mijakovs'kyj // Nashe mynule. – 1919. – №1–2. – С.200–204.

14. Koval'chuk G. I. Ukrai'ns'kyj naukovyj instytut knygoznavstva (1922–1936) / G. I. Koval'chuk; Nacional'na biblioteka Ukrai'ny im. V. I. Vernads'kogo; VD «Akademperiodyka». – Kyi'v: Akademperiodyka, 2015. – 688 s.

15. Mijakovs'kyj V. Do istorii' zhurnalistyky na Ukrai'ni (Proekt pershogo chasopysu Kyi'vs'ka gazeta 1883 r.) / V. Mijakovs'kyj // Bibliologichni visti. – 1923. – №1. – С.13–26.

16. Pors'kyj V. [Mijakovs'kyj V.] Bibliologichni Visti / V. Mijakovs'kyj // Ukrai'ns'ki bibliologichni visti. – 1948. – №1. – С.4–5.

17. Svitlyc'kyj V. [Mijakovs'kyj V.] Juhym Myhajliv – nezdolanyj mystec' / V. Mijakovs'kyj // Novi dni. – 1951. – №19. – С.15–19.

18. Mijakovs'kyj V. Poezija i muzyka farb (tvorchist' mytja-symvolista Juhyma Myhajlova) / V. Mijakovs'kyj // Nashi dni. – 1944. – №1. – С.1–3.

19. V. S–kyj [Mijakovs'kyj V.] Mystec' i jogo pasteli, iz spogadiv pro Juhyma Myhajlova / V. Mijakovs'kyj // Svoboda. – 1952. – №31. – С.3.

20. Svitlyc'kyj V. [Mijakovs'kyj V.] Juhym Myhajliv / V. Mijakovs'kyj // Ukrai'ns'ka literaturna gazeta. – 1955. – №6. – С.5.

21. Mijakovs'kyj V. Jak zrujnovano Zolotoverhovoogo Myhajla v Kyjevi / V. Mijakovs'kyj // Suchasnist'. – 1985. – №7–8. – С.81–90.

22. Mijakovs'kyj V. D–r Omelijan Ogonovs'kyj / V. Mijakovs'kyj // Slovo. – 1919. – 19 zhovtnja – №29. – С.1.

23. Mijakovs'kyj V. O. P. Storozhenko / V. Mijakovs'kyj // Slovo. – 1919. – 29 lystopada – №51. – С.1.

24. Mijakovs'kyj V. Nevidomi tvory M. V. Lysenka (Za nenadrukovanymy materialamy) / V. Mijakovs'kyj // Chervonyj shlah. – 1923. – №2. – С.220–225.

25. V. M–yj. [Mijakovs'kyj V.] Rec.: O. Ja. Konys'kyj–Perebendja. Tvory. Ch.I. Z peredmovoju V. Cherednychenko. «Prosvitjans'ka knygozbirnja», №3. Poltava, 1918 r. / V. Mijakovs'kyj // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1919. – №1. – S.126.

26. V. M. [Mijakovs'kyj V.] Lyst V. Domanyc'kogo. (Z ostannih misjaciiv jogo zhyttja) / V. Mijakovs'kyj // Nashe mynule. – 1919. – №1–2. – S.153–156.

27. Mijakovs'kyj V. M. Kocjubyns'kyj v jogo lystah / V. Mijakovs'kyj // Knygar'. – 1919. – №22 (cherven'). – Kolonky 1441–1442.

28. Pors'kyj V. [Mijakovs'kyj V.] Sonet u Lesi Ukrai'nyk (Pam'jati Mykoly Zerova / V. Mijakovs'kyj // Svitannja. – 1945. – №3. – S.15–23.

29. Mijakovs'kyj V. Rec.: Lesja Ukrai'nka. Starodavnja istorija shidnyh narodiv. Ukrai'ns'ke vydavnytvo v Katerynoslavi, 35. 1918 r. / V. Mijakovs'kyj // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1919. – №1. – S.126–127.

30. Pors'kyj V. [Mijakovs'kyj V.] Sestra Lesi Ukrai'nyk / V. Mijakovs'kyj // Zagrava. – 1946. – №3. – S.57–61.

31. Mijakovs'kyj V. Bilja dzerel neoklasyky / V. Mijakovs'kyj // Siverjans'kyj litopys. – 2005. – №6. – S.102–105.

32. Mijakovs'kyj V. Dmytro Antonovych / V. Mijakovs'kyj. – Vinnipeg: UVAN, 1967. – 48 s.

33. Mijakovs'kyj V. Volodymyr Viktorovych Doroshenko 1879–1963 / V. Mijakovs'kyj // Ukrai'ns'kyj istoryk. – N'ju–Jork–Mjunhen, 1969. – №1–3 (21–23). – S.47–55; №4 (24). – S.30–37.

Sydorova O., post–graduate student of the department of the archival and special branches of historical science Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), e.sydorova@gmail.com

The history of Ukrainian culture in the creative heritage of Vladimir Myjakovskij (1888–1972)

In this article the research history of Ukrainian culture in a creative heritage of the famous historian and literary critic Vladimir Myjakovskij has been considered. The works of the scientist devoted to the coverage of cultural processes in Ukraine at the end of the XIX century have been analyzed, when the pressure of the isarist censorship increased after the adoption of the Ems decree of 1876, its revival during the national liberation struggle of 1917–1920, the literary processes of the 1920s, defined by Myjakovsky as the time of «prosperity and hope», as well as the repressions of the period of Soviet power, which he called «a great catastrophe», and the emigration period. The author's contribution to the study of the life and creative path of well-known writers have been disclosed, in which an important place is given to epistolary and memoirs as a significant source of biographical and historical-cultural research.

Keywords: history of Ukraine, Ukrainian culture, V. Myjakovskij, historiography, Literary Studies.

* * *

УДК 327.39

Ховрич С. М.,
кандидат історичних наук, доцент, доцент,
Таврійський національний університет
ім. В. І. Вернадського (Україна, Київ),
s.khovrych@ukr.net

МОВНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Проаналізований вплив мовної політики на розвиток Української державності, а також з'ясовані його наслідки. Мовне питання, доведено автором, посідає центральне місце в історії Українського державотворення. Змагання за державну самостійність нероздільно пов'язане із мовним суверенітетом. Аналіз відомих історичних фактів дає підстави автору стверджувати, що державна мова – важливий консолідуючий фактор суспільства, без неї неможливе будівництво соборної та суверенної національної держави. Українська влада в різні історичні періоди загалом усвідомлювала роль і значення української мови в житті суспільства (мовореформаторська діяльність, зокрема українських урядів 1917–1920 рр., тому підтвердження), але нерішучість у вирішенні ключових проблем означеної сфери створила кризову ситуацію в культурному просторі держави, що негативно вплинуло на державотворчий процес. На думку автора, мовна політика традиційно умисно політизується окремими державними та іншими діячами, що подеколи створює напружену ситуацію всередині країни.

Ключові слова: Україна, українська мова, українські землі, ЮНЕСКО, М. Грушевський, національно-визвольний рух, закон.

Мовне питання посідає центральне місце в історії Українського державотворення. Змагання за державну самостійність нероздільно пов'язане із мовним суверенітетом. Ось чому для української нації, яка в колоніальні періоди зазнала жорстокого національно-культурного гніту з боку іноземних поневолювачів, захист національно-культурного простору є одним із пріоритетних завдань. Окрім того, українська мова відіграє роль цементуючого елементу націєтворення. Після чергового відродження державного суверенітету наприкінці ХХ ст., а особливо в умовах сучасної російсько-української війни (з 2014 р.) зміцнення позицій державної мови на всій території нашої країни набуло особливо значення.

Мовне питання досліджував ряд дослідників кінця ХІХ – початку ХХ ст.: М. Грушевський, В. Науменко, Б. Грінченко, С. Єфремов та інші. Дослідження на сучасному етапі провадять такі науковці, як: В. Іванишин, В. Колесник, В. Кізченко, Ю. Шевчук, С. Румянцева, С. Яременко, О. Данилевська, О. Руда і т.д. Однак досліджувана тема настільки багатогранна та неоднозначна по суті, що потребує подальшого всебічного аналізу.

Мета статті: проаналізувати деякі аспекти мовної політики в контексті державотворчих змагань українців у різні історичні періоди, а також з'ясувати її наслідки.

В різні історичні періоди окремі видатні постаті світового рівня не раз виявляли прихильність до культури українців, навіть по-доброму їм заздрили. Наприклад, всевітньо відомий російський письменник Лев Толстой (1828–1910) зачудовано писав: «Щасливі ви, що народилися серед [українського. – С. Х.] народу з такою багатою душею, народу, що вмів так відчувати свої радощі й чудово виливати свої думки, свої мрії, свої почуття заповітні. Хто має таку пісню, тому нічого боятися за своє майбутнє. Його час не за горами. Вірите чи ні, що ні одного народу простих пісень я не люблю так, як вашого. Під їхню музику я душею відпочиваю. Стільки в них краси і грації, стільки дужого, молодого почуття й сили» [21, с. 188]. Подібні визнання чеснот культурного надбання древньої нації, впевнені, є переконливими й авторитетними.

Доктор філологічних наук Ірина Фаріон у своїй книжці «Суспільний статус староукраїнської (руської) мови у ХІV – ХVІІ століттях» [23] ґрунтовно проаналізувала функціонування староукраїнської (руської) мови в ХІV – ХVІІ ст. Так, мовознавцем доведено: попри державний статус староукраїнської мови в Литовсько-Українській державі, саме українськомовне позашкільне середовище здійснювало тиск щодо викладання нею в навчальних закладах [23, с. 579]. Себто традиційно громада взяла на себе обов'язок опіки над рідною мовою. Пізніше відбулися значні корективи в мовній політиці, при якій «багато горя і образ винесли тоді... [українці. – С. Х.] Важко було їм зберегти свою віру і мову серед поляків–католиків» [18, с. 7].

Дещо краща ситуація, як відомо, склалася за доби козацько-гетьманської держави, проте її занепад спровокував антиукраїнську мовну політику тодішніх загарбників. Так, автор першорядного історичного джерела, син і помічник антиохійського патріарха Макарія ІІ (? – 1675) Павло Халебський (Алепський,